Наталія Шульгач

Проект як засіб організації самостійної роботи з другої іноземної мови

Прямування України до загальноєвропейського освітнього простору, що відбувається в контексті Болонського процесу, вимагає наближення рівня підготовки фахівців до європейських стандартів. В умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу в мовних вишах значно зростає питома вага такої форми навчання студентів як їх самостійна робота. Згідно Робочої програми з англійської мови як другої іноземної 50–53 % від загальної кількості навчальних годин відведено на позааудиторну самостійну роботу студентів [5]. Очевидним є той факт, що вищезгадані сучасні вимоги до освіти та специфіка навчання майбутніх учителів другої іноземної мови вимагає перегляду основних цілей, принципів та засобів організації позааудиторної роботи студентів, а також, пошуку найефективніших освітніх технологій, що здатні забезпечити таку організацію.

Отже, мета нашої статті – проаналізувати психолого-педагогічні передумови організації самостійної роботи студентів з англійської мови як другої іноземної в контексті сучасних загальноприйнятих підходів до навчання іноземних мов. Поставлена мета вимагає вирішення низки питань, а саме, уточнити поняття самостійна робота з другої іноземної мови, виявити та проаналізувати підходи та принципи її організації в контексті сучасних змін в освіті.

Так як, практичною метою навчання англійської мови як другої іноземної є формування англомовної комунікативної компетенції, то результатом позааудиторної роботи студентів, так як і аудиторної, виступає розвиток мовленнєвих здібностей студента, які знаходять своє відображення в уміннях адекватно, будь-яким ситуаціям спілкування, організувати свою мовленнєву діяльність другою іноземною в її продуктивних і рецептивних видах [8].

Незаперечним є той факт, що засвоєння студентами першої та другої іноземних мов проходить на основі рідної, оскільки мислення та породження мовлення реалізуються переважно первинною мовною системою [1, с. 55]. Компетенції першою іноземною формуються на базі рідної мови, а компетенції другою починають формуватись з позиції психічних функцій пам’яті та мислення проходить, на думку Б. А. Лапідуса, у більш сприятливих умовах, так як, студент неусвідомлено вдосконалює й тренує техніку запам’ятовування, а також студенти володіють розвиненим мисленням, бо вже мають досвід з вивчення мов [4, с. 36–37]. Із цього випливає, що для студентів самостійне опанування другою іноземною, виступає усвідомленим, а не інтуїтивним процесом, а також, заснованим на лінгвістичному та навчальному досвіді набутому під час вивчення першої та рідної мов. Це означає, що необхідно залишати простір для самостійного осмислення навчального матеріалу та його використання в процесі реальної комунікації іноземною мовою [4, с. 12].

Проблемами організації самостійної роботи з іноземної мови займалися такі вчені, як І. О. Зимня, А. В. Конишева, Н. Ф. Коряковцева. Дослідниками визначено суть поняття «самостійна робота», окреслено передумови, особливості її організації, проте, на нашу думку, недостатнім є висвітлення психолого-педагогічних передумов і особливостей організації самостійної роботи з англійської мови як другої іноземної.

Слідом за І. О. Зимньою, ми розглядаємо самостійну позааудиторну роботу з другої іноземної мови як навчальну діяльність, що організовується самим студентом відповідно до його внутрішніх пізнавальних мотивів, згідно з запропонованою програмою, і здійснюється ним у раціональний для нього час, самоконтролюється у процесі навчання за умови зовнішнього опосередкованого системного керування з боку викладача [2, с. 95].

Отже, викладач повинен враховувати, що самостійна робота з другої іноземної мови є процесом, яким потрібно керувати, а також, зважати на те, що цей процес пов'язаний із студентом – суб'єктом діяльності, який самостійно регулює свої дії і вчинки. Керувати процесом навчання означає формувати його хід з максимальним врахуванням його природи і узгоджувати таке формування з логікою. За вищезгаданих вимог, перед викладачем постає завдання створити клімат, спрямований не на викладання, а на допомогу в самостійному цілеспрямованому учінні, що вимагає розробки та організації навчальних матеріалів згідно чітко окреслених принципів та обраних освітніх технологій.

Організація навчання іноземної мови, зокрема самостійної роботи, згідно особистісно-діяльнісного підходу реалізується за умови врахування принципів:

1) центрованості навчання на особистості студента;
2) керованості учінням студента, в якому він формується як суб'єкт;
3) організації предметного змісту навчального матеріалу;
4) керування процесом усвідомленого засвоєння способів мовлен-нєвої діяльності;
5) організації навчання як суб'єктно-суб'єктної співпраці викладача і студента;
6) представленні педагогічного процесу рівнопартнерської взаємо-дії, заснованої на гуманістичному ставленні до студента;
7) реалізації мовленнєвої взаємодії викладача і студентів у формі педагогічного спілкування і колективної комунікативної діяль-ності як форми внутрішньо групової навчальної співпраці [6, с. 109].

Розглянемо детальніше виділені принципи та їх реалізацію у контексті організації самостійної позааудиторної роботи з англійської як другої іноземної мови. Реалізація першого принципу, центрованості навчання на особистості студента, означає, що організовуючи самостійну роботу студентів, викладач має виходити із того, що суб'єкт навчання, самостійно опановуючи навчальний матеріал, формується як особистість, як майбутній фахівець. Тобто, така освіта вимагає визнання пріоритетів індивідуальності, оцінки студента як активного носія суб'єктного досвіду, так як, студент із самого початку вивчення іноземних мов у ВНЗ є суб'єктом пізнання. Це означає, що

суб'єктний досвід кожного студента є основою проектування освіти, і розвиток особистості майбутнього фахівця, його соціалізація проходить не тільки шляхом оволодіння ним провідної діяльності, яка в майбутньому переходить у професійну, а через постійне збагачення, удосконалення суб'єктного досвіду як важливого джерела індивідуального розвитку.

Такий підхід до організації самостійної позааудиторної роботи з другої іноземної мови передбачає створення умов для розвитку особистісних якостей студента як майбутнього фахівця, орієнтацію на його особистий досвід, можливості, потреби, інтереси; та розвиток особистості, яка здатна творчо, самостійно ставити та вирішувати учбові задачі, здатна до самоаналізу, самоконтролю і самооцінки власних досягнень і результатів власної діяльності. Таким чином, побудова процесу навчання проходить не з позиції системи мови, а можливостей розвитку особистості й індивідуальних особливостей до здійснення навчальної діяльності.

Самостійність студентів проявляється в можливості планування своєї навчальної діяльності, виконанні навчальних завдань у зручний для них час, самоконтролю та звітності перед викладачем. Отже, виникає необхідність вибору таких освітніх технологій, які відповідають вищезгаданим вимогам та здатні забезпечити зв'язок аудиторних занять та позааудиторної роботи студентів.

Розглянемо освітні технології, які забезпечують вивчення англійської як другої іноземної в умовах самостійної позааудиторної роботи майбутніх учителів. Під технологією, ми розуміємо, систему організації навчально-пізнавальної діяльності студентів у позааудиторний час, яка відповідає наступним параметрам:

- Здійснюється в режимі самостійного керування студента та забезпечує розвиток автономії студента;
- Заснована на рефлексивному аналізі та самооцінці комунікативної та навчальної діяльності самим студентом;
- Створює умови для вільного вибору студентом траєкторії учіння;
- Стимулює творчий характер вивчення іноземної мови;
- Спрямована на створення особистісного освітнього продукту;
- Здійснюється на основі відкритої ситуації контекстного типу;
- Має соціально орієнтований характер;
- Передбачає творчу взаємодію всіх суб'єктів навчальної діяльності в процесі вирішення навчальних завдань.

Згідно виділених вимог ми розглядаємо метод проектів як освітню технологію, що відповідає сучасним вимогам до організації самостійної позааудиторної роботи з другої іноземної мови.

У методиці викладання іноземних мов останнім часом застосуванню проектних технологій приділяється значна увага: основи застосування проектної методики в навчанні іноземних мов закладені в працях І. О. Зимньої, Н. Ф. Коряковцевої, Є. С. Полат. Подальшого розвитку ця педагогічна технологія набула в дослідженнях Е. Г. Арванітопуло, якою був запропонований інтегративний спосіб реалізації у процесі навчання старшокласників, а також, О. В. Кіршової, яка розкрила потенціал професійно

орієнтованих проектів у системі підготовки майбутніх учителів. Проте, проблема застосування проектів у самостійній роботі з другої іноземної мови ще ґрунтовно не досліджувалась. Тому, наступним завданням нашої статті виступає розгляд методу проектів як засобу організації самостійної позааудиторної роботи з англійської як другої іноземної мови на третьому курсі мовного ВНЗ. Це, в свою чергу, вимагає розв'язання наступних супутніх завдань: обґрунтувати доцільність викорис-тання проектів для розвитку у майбутніх учителів комунікативної компе-тенції другою іноземною мовою та визначити потенціал проектної діяль-ності в умовах самостійної позааудиторної роботи майбутніх учителів.

По-перше, конкретизуємо поняття «проект» в контексті вивчення іноземної мови. Ми розуміємо «проект» як цільовий акт творчо-пізнавальної діяльності студентів, який самостійно планується та реалізується самим студентом або групою на основі їх інтересів та життєвого досвіду. Виконуючи проектне завдання студенти самостійно обирають зміст, методи та засоби, а також форми презентації продукту своєї проектної діяльності. Таким чином, проект з другої іноземної мови – це творча, самостійна діяльність майбутніх учителів, яка передбачає самостійний пошук, аналіз та узагальнення інформації, необхідної для реалізації цілей і супутніх навчальних завдань проекту. А це означає, що проектна діяльність організується самим студентом відповідно до його внутрішніх пізнавальних мотивів, здійснюється у раціональний для нього час, само контролюється у процесі навчання згідно з запропонованою програмою за умови зовнішнього опосередкованого системного керування з боку викладача.

Отже, викладач повинен враховувати, що проект з другої іноземної мови є процесом, яким потрібно керувати, а також зважати на те, що цей процес пов'язаний із студентом – суб'єктом діяльності, який самостійно регулює свої дії і вчинки. Керувати таким процесом означає формувати його хід з максимальним врахуванням його природи і узгоджувати таке формування з логікою. За вищезгаданих вимог, перед викладачем постає завдання створити клімат, спрямований не на викладання, а на допомогу студентам в самостійному цілеспрямованому учінні в поза аудиторний час, що вимагає розробки та організації навчальних матеріалів з чітко окресленими принципами.

Так, на думку О. М. Ротанової, навчання іноземної мови має керуватись принципом співпраці його суб'єктів (викладача і студента), де студент виступає як рівноправний партнер навчальної мовленнєвої взаємодії, що зумовлює зміну в системі відносин «викладач – студент», визначає викладання іноземної мови як форму мовленнєвої взаємодії (спілкування), а організацію внутрішньо групової взаємодії як форму колективної комунікативної діяльності студентів. А це означає, що викладач має прийняти студента як особистість, і їх взаємодія має стати педагогічним спілкуванням, яке цілеспрямовано формує студента як особистість і суб'єкт іншомовної мовленнєвої діяльності [6, с. 121].

Таким чином, викладач виступає в ролі консультанта, який може порадити, спрямувати студента. Саме викладач створює такі умови, які дозволяють студентам внутрішньо мотивувати свої дії, формувати нові

пізнавальні потреби і цінності. Ми погоджуємось із Ю. І. Старковою в тому, що студент більш активно бере участь в осмисленні, конструюванні, доповненні матеріалу, що вивчається, і більш активно включається в ті види діяльності, де він здатний проявити свої творчі здібності і представити свою думку щодо навчального матеріалу [7, с. 95].

Орієнтація на створення власного продукту робить процес позааудиторної роботи для студента особистісно-значущим, що значно підвищує рівень вмотивованості, його активності та самостійності. Незаперечним за таких умов стає той факт, що проектне завдання сприяє і психічному розвитку студентів, зокрема вдосконаленню його пізнавальних умінь: орієнтуватись в інформаційному просторі, знаходити та аналізувати інформацію, співставляти її із знаннями отриманими на аудиторних заняттях тощо. Розвиток таких умінь сприяє активізації пам'яті, зокрема довготривалої, логічної, за рахунок того, що виникає нагальна потреба постійно оперувати великою кількістю знань та виокремлювати з них ті, які необхідні для виконання проекту.

У контексті самостійної позааудиторної роботи з другої іноземної мови цінність методу проектів як педагогічної технології полягає в тому, що виконання проектного завдання орієнтує студента не тільки на вивчення теми, а на індивідуальне виконання пізнавальної, дослідницької роботи в процесі самостійного вирішення поставлених викладачем завдань. Таким чином, використання проектів як засобу організації самостійної позааудиторної роботи з другої іноземної мови виступає і засобом, що активізує творче мислення студентів, допомагає формувати індивідуальні уміння вирішувати навчальні завдання і сприяє продуктивній розумовій діяльності, цілеспрямованому усвідомленому учінні. Тобто, впровадження проектної роботи забезпечує цілісність і єдність цілей навчання другої іноземної мови, а саме, практичної, виховної та розвиваючої.

Проектне завдання, за Н. Ф. Коряковцевою, передусім, пов'язане з тим, що проектна робота дозволяє поєднувати процес оволодіння предметними знаннями з уміннями їх реального використання [4, с. 275]. Це означає, що знання, яких студент набуває на занятті та в поза аудиторний час, а також, уміння використовувати ці знання в реальних ситуаціях спілкування нерозривно пов'язані. Таким чином, створення власного продукту – проекту робить процес оволодіння предметними знаннями та комунікативними уміннями особистісно значущими та вмотивованими для студента.

Студент, створюючи власний проект, накопичує практичний досвід, оволодіває системою навчально-пізнавальної діяльності, самореалізується в процесі творчого пошуку. Проектна робота актуалізує навчально-пізнавальну діяльність студента, активізує студента як суб'єкта такої діяльності, реалізує його особистісний потенціал. Очевидним стає той факт, що це слугує розвитку креативності студентів, а також, освітній автономії.

Звичайно, що працюючи над проектом, студент виходить за рамки навчальної ситуації, бо досліджуючи окреме питання, студент користується своїм власним життєвим досвідом та способами набуття нових знань, тому продукт його самостійної роботи може бути лише частково передбачений.

Підсумовуючи викладене, можна стверджувати, що метод проектів є одним із ефективних засобів організації самостійної позааудиторної роботи студентів з англійської мови як другої іноземної. Перспективу подальших досліджень ми вбачаємо у вивченні інтересів студентів та укладанні відповідним ним та програмним вимогам тем, підтем та конструктів проектів для самостійної позааудиторної роботи з англійської як другої іноземної мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барышников Н. В. Методика обучения второчу иностранному языку в школе / Н. В. Барышников. – М. : Просвещение, 2003. – 183 с.
2. Зимняя И. А. Психология обучения иностранным языкам в школе / И. А. Зимняя. – М. : Просвящение, 1991. – 220 с.
3. Коряковцева Н. Ф. Теоретические основы организации изучения иностранного языка учащимися на базе развития продуктивной учебной деятельности : дис. … доктора пед. наук : 13.00.02 / Коряковцева Наталья Федоровна. – М., 2003. – 426 с.
4. Лапидус Б. А. Обучение второму иностранному языку как специальности / Б. А. Лапидус. – М. : Высшая школа, 1980. – 173 с.
5. Робоча програма з англійської мови як другої іноземної (спеціальність «Мова і література») / укладачі програми: Т. Е. Шевченко., ст. викл. Гущіна І. Є., викл. Шульгач Н. В. – К. : КНЛУ, 2003. – 172 с.
6. Ротанова О. Н. Личностно-деятельностный подход как основа методики обучения иностранным языкам : дис. … канд. пед. наук : 13.00.02 / Ротанова Ольга Николаевна. – М., 2004. – 228 с.
7. Старкова Ю. И. Активизация ценностной позиции как фактор познавательной самостоятельности студента в обучении иностран-ному языку : дис. … канд. пед. наук : 13.00.01 / Старкова Юлия Игоревна. – Оренбург, 2006. – 228 с.
8. Curriculum for English Language Development in Universities and Institutes (draft 2). – Kyiv : The British Council, 2001. – 245 p.